

pa se pojavlja tudi na vseh domačih javnih predstavitev tovrstnih publikacij. Avtorica meni, da bo zdomska književnost v resnici lahko zasedla produktivnejše mesto v sodobni slovenski kulturi šele tedaj, ko jo bomo v še ustrežnejši meri vključili v osrednje kulturne medije, znanost in predvsem šolstvo.

Položaj kulturnega ustvarjanja uradno priznanih manjšinskih skupnosti in priseljskih kultur v zadnjem poldrugem desetletju zaznamuje neenakopravnost na področju vzajemnega sofinanciranja kulturnih dejavnosti, saj le pripadniki manjšin s svojim vložkom v kulturni proračun države prispevajo za kulturne dejavnosti nacionalne večine, ne pa tudi obratno. Avtorica poudari, da če bi priseljenci prejeli za svoje kulturne dejavnosti toliko denarnih sredstev, kot bi jih moralo sorazmerno pripadati, bi bila njihova produkcija po kakovosti, pestrosti in obsegu še bolj zanimiva tudi za večinsko kulturo.

V Sloveniji objavlja več kot 120 priseljskih leposlovnih ustvarjalcev, ki se še vedno deloma identificirajo ne le s svojo izvorno kulturo, ampak tudi s svojo priseljsko subkulturo. Večina je slovenski javnosti neznana. Težje določljiva je statistika za slovenske izseljenske literarne ustvarjalce, vendar v primerjavi s priseljskimi avtorica navaja, da lahko na podlagi dosevanih raziskav ugotovimo, da trenutno v Sloveniji objavlja mnogo manj izseljenskih kot priseljskih piscev.

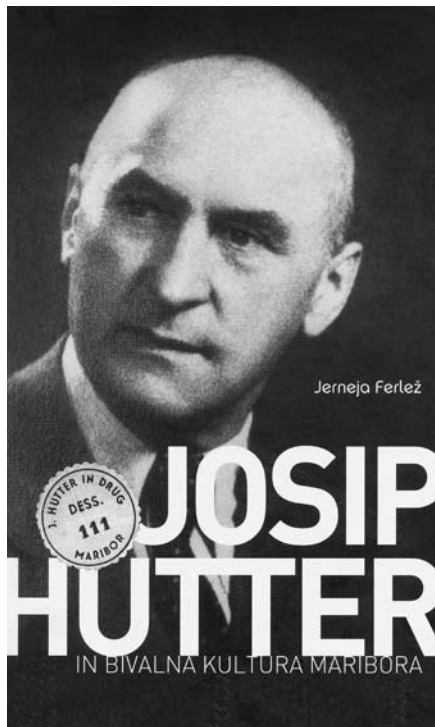
Avtorica poudarja, da je spodbujanje in podpiranje etničnih kulturnih dejavnosti, tradicij, vrednot in načina življenja v državah sprejema vsekakor nujno, saj omogoča razvoj teh kultur tudi zunaj meja njihovih matičnih dežel. Da pa bi te etnične kulture lahko na enakopraven način oblikovale skupno večetnično kulturo države sprejema, morajo biti dostopne vsem njenim pripadnikom. Predlaga, da naj države sprejema bolj podprejo tudi prevajanje

priseljskih (in drugih manjšinskih) literarnih del v jezik svojega večinskega naroda in objave v osrednjih medijih. Zaradi nepoznavanja in nerazumevanja mentalitet pripadnikov drugih jezikov je jezikovna diferenciacija namreč še vedno pogost povod za stigmatizacijo in zavračanje kulturno drugačnih sodržavljanov. Brez medsebojne jezikovne prehodnosti v skupnem večkulturnem prostoru posamezne etnične kulture ne morejo razviti ustreznega medsebojnega razumevanja ter izmenjave etničnih, kulturnih in socialnih vrednot.

Nedvomno gre za izčrpno in metodološko natančno delo, ki odraža dolgoletno raziskovalno dejavnost avtorice. Kot vodja projektov, na katerih delo temelji, je imela priložnost vpogleda v primerjalni vidik izseljenske in priseljske literature in kulture z vidika različnih disciplin. Monografija se tako opira na izsledke kvalitativnih in kvantitativnih raziskav, intervjujev ter analize medijskih in literarnih objav.

JERNEJA FERLEŽ: Josip Hutter in bivalna kultura Maribora; Umetniški kabinet Primož Premzl d. o. o.,

Maribor 2008, 103 str.

Jerneja Ferlež, iskriva raziskovalka bivalne kulture Maribora, nam je odstrla novo poglavje v prepoznavanju urbanega prostora: opis bivalnih okolij, s katerimi je bil tesno povezan kočevski Nemeč, mariborski tekstilni industrialec Josip Hutter, je začel nastajati v spletu naključij ob zaključevanju njene doktorske disertacije *Bivalna kultura Mariborčanov* v 19. in 20. stoletju.

V Pokrajinskem arhivu v Mariboru je nalletela na zanimiv arhivski vir – zaplembne zapisknike iz let takoj po drugi svetovni vojni, med katerimi je bil tudi natančen zapisnik o zaplembi premoženja Josipa Hutterja: iz omenjenega vira se je seznanila predvsem z njegovo vilo oziroma njegovim bivalnim okoljem. S pomočjo nanovo pridobljenih in že znanih podatkov o še dveh pomembnih mariborskih bivalnih okoljih, Hutterjevem bloku in Hutterjevi delavski koloniji, je vsa tri okolja povezala v celoto, in pričujočo monografijo.

Ob pregledovanju arhivske dokumentacije, pogovorih z Mariborčani in Josipom

Hutterjem mlajšim je kljub raznolikosti in različni namembnosti med temi tremi bivalnimi okolji izluščila veliko stičnih točk. Spoznala je, da jih povezuje rdeča nit – posebna filozofija moža, sposobnega poslovneža, kapitalista s socialnim čutom, ki je med Mariborčani zapisan kot kulturna osebnost predvojnega Maribora. Tako se je prvotni ambiciji, pisati o bivalni kulturi znamenitega Mariborčana in njegovih sopotnikov v obdobju med obema svetovnima vojnama, povsem nepričakovano pridružil še kontekst, ki ni zanimiv le za etnološko raziskovanje bivalne kulture, ampak tudi za gospodarsko in socialno preteklost izbranega obdobja. Pričujoče besedilo si je zadalo naslednjo nalogo: razjasniti sočasne bivalne razmere »očeta« Hutterjeve delavske kolonije na Pobrežju in Hutterjevega bloka ter razpon bivalne kulture s Hutterjem povezanih ljudi – številnih delavcev v njegovi tovarni, njegovih uslužbencev, najemnikov v bloku in njegove družine v tridesetih in štiridesetih letih 20. stoletja.

* Mag. Zvezda Delak Koželj, magistrica etnološkega konservatorstva, konservatorska svetnica, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 1001 Ljubljana, P.O.B. 103, E-mail: zvezdana.kozelj@zvkd.si

Primerjava vseh treh okolij nedvoumno prča o tem, da je Josip Hutter želel in znal bivalna okolja zasnovati in izvesti tako, da je bilo v njih mogoče praktično, udobno in prijetno bivati. Tako je dal tudi v dvajset najemniških dvostanovanjskih hiš v koloniji vgraditi kopalnice s toplo vodo, električno napeljavo in kanalizacijo. Nastanek Hutterjevih bivalnih okolij je bil neločljivo povezan z njegovim načinom razmišljanja in njegovo poslovno filozofijo, ki ju ni ločeval na raven družinskega življenja in na raven poklicnega dela: strogost, doslednost, relativna skromnost, premišljenost,

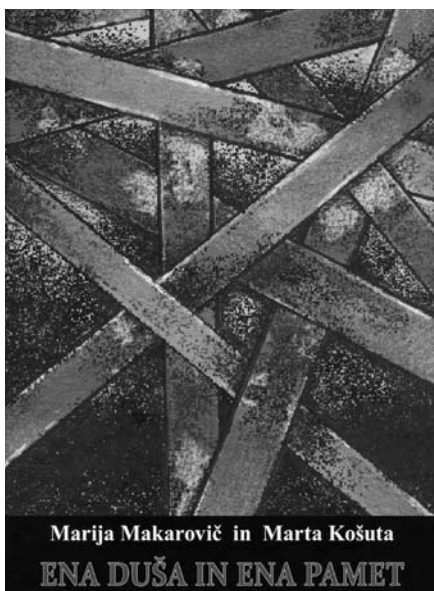
delavnost, udobnost, urejenost, umirjenost.

Ob prebiranju knjige sem znova preletela vsebino članka iste avtorice o prebivanju v Mariboru kot vzajemnem prilagajanju med človekom in bivalnim okoljem:¹ ugotavljam lahko, kako je Hutter z oblikovanjem bivalnega okolja omogočil najprej vzpostavitev izjemno kakovostnega bivalnega

1 Jerneja Ferlež, Prebivanje kot vzajemno prilagajanje med človekom in bivalnim okoljem: primer Maribora. *Glasnik SED* 47/3,4 (2007), 5–11.

vedenja različnim slojem predvojnega Maribora, ki so si sčasoma po drugi svetovni vojni začeli prilagajati bivalno okolje novim, drugačnim potrebam: z gotovostjo lahko trdimo, da je bila slednja smer prešibka zaradi tako rekoč univerzalne vrednosti bivalnih okolij bloka in kolonije. Knjiga nam ne ponuja samo opozorila na te, do sedaj (manj) znane vrednosti, ampak je tudi izjemno vsebinsko izhodišče tako za njihovo varovanje kot tudi zgled za načrtovanje kakovostnega bivalnega okolja.

MARIJA MAKAROVIC IN MARTA KOŠUTA: Ena duša in ena pamet: življenjske pripovedi iz Škednja pri Trstu; Slovensko kulturno društvo Ivan Grbec, Škedenj 2008, 253 str.

Knjiga življenjskih zgodb trinajstih pričevalcev iz Ščedne – Škednja pri Trstu je po besedah zapisovalk in avtoric nastala predvsem po spletu naklonjenih okoliščin. Košutova in Makarovičeva sta se srečali v Škednju pomladi leta 2006, ko je Marija Makarovič predstavila knjigo Marte Košuta o škedenjski noši. Ko je po predstavitvi med njima stekel ustvarjalni pogovor o pomenu zbiranja in zapisovanja osebnih življenjskih pričevanj, sta ugotovili, da bi bilo to treba opraviti tudi v Škednju, nekdanji slovenski vasi, danes delu tržaškega

predmestja. Ob pomoči in podpori članov domačega društva Ivan Grbec je delo steklo. Avtorici sta v knjigi podali pričevanja trinajstih oseb (Josipine Puc Lukač, Alme Godina Ghirardi, Eme Oblak Primožič, Mileve Mazlu Kravos, Sonje Lavrenčič, Rože Počkar, Aljoše Žerjala, Fausta Sancina, Marije Godina Sancin, Ivana Patrizia, Sergia Sancina, Zorke Albrecht Debelis in Alojza Debelisa), ki so se v Škednju rodili med letoma 1907 in 1937 ali so se tja priselili. Vsak med njimi je v knjigi prisoten tudi s portretom fotografa Sandrija Furlana. Ob portretih so v knjigi ob posameznih poglavjih objavljene tudi družinske fotografije iz različnih življenjskih obdobjih pričevalcev.

»(...) V tej knjigi so zapisana osebna pričevanja ljudi, ki se lahko ponašajo predvsem s svojo enkratno, neponovljivo in pokončno življenjsko potjo. Ta pot je bila – kot je sploh pri ljudeh – bolj ali manj posuta s cvetjem in trnjem, z veseljem in bolečino, ampak bila je tudi že z materinim mlekom zaznamovana s slovenstvom (...).« Tako sta avtorici zapisali v uvodu, kjer poudarjata pomen zapisanih pričevanj malega človeka in njegove male zgodovine, ki se pa ob koncu zlije v eno z vsem tistim, kar o opisanem obdobju poznamo iz strokovne zgodovinske literature. Zgodovinski spomin pričevalcev sega, posredno, po družinskih ustnih virih tudi do polovice

19. stoletja, v obdobje, ki so ga spoznali po pripovedovanju starih staršev, s katerimi so kot otroci preživljali kar veliko svojega časa. Družinske zgodbe se rešijo v spominu vasi in celotnega mesta Trst, ob katerem in od katerega so Škedenjci živeli. Iznajdljivo pretežno kmečko prebivalstvo je nemudoma začutilo utrip močno razvijajočega se mesta v zalivu s strateškim pristaniščem in z ogromnim ekonomskim potencialom znotraj takratne avstro-ogrske monarhije. Škedenj je mestu ponudil tisto, kar je v določenem trenutku potrebovalo: pridelke s svojih njiv, iz vinogradov, z vrtov, celo ribe iz portiča pod vasjo in, nezanemarljivo, svoj kruh; pa svojo delavnost, poštenost in zdravorazumskost. Moški in ženske so dnevno zahajali v Trst, kjer so na tržnicah, po domovih, restavracijah, bolnišnicah in vojašnicah prodajali svoje pridelke. Škedenjke so trdo garale tudi ponoči, da so lahko zjutraj v mesto odnesle sveže napečenega ščedenskega kruha, katerega vonj in okus je zaslovel po celotnem takratnem cesarstvu. Večji delež vsega dela je bil namenjen preživljanju družine pa tudi investiranju v šolanje in izobraževanje mladih rodov, kar je že v kratkem obdobju obrodilo svoje sadove: Škedenj je imel že ob koncu 19. stoletja pomembno število domačih umetnikov, znanstvenikov, pedagogov in politikov. Veliko je bilo glasbenikov, gledaliških igralcev in opernih

* Martina Repinc, univ. dipl. etnol. in slavistka, tv urednica in režiserka RAI, slovenski program. I – Trst, Ul. F. Severo 7, E-naslov: m_repinc@yahoo.it